

Міністерство транспорту та зв'язку України

Державний економіко-технологічний університет транспорту

Кафедра “Менеджмент організацій”

Підлісний П.І. Шерепа К.М.

КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ

Методичні вказівки
щодо проведення практичних занять
та самостійного опрацювання матеріалу дисципліни
для студентів спеціальності 8.050201 “Менеджмент організацій”
усіх форм навчання

Київ-2009

Підлісний П.І. Шерепа К.М.

Корпоративне управління: Методичні вказівки щодо проведення практичних занять та самостійного опрацювання матеріалу дисципліни для студентів спеціальності 8.050201 “Менеджмент організацій” усіх форм навчання – К: ДЕТУТ, 2009. – 72 с.

Викладено основні завдання у дослідженні всіх основних проблем корпоративного управління. Особливу увагу приділено вивченню дисципліни на практичних заняттях та самостійному опрацюванню матеріалу, а саме питанням сучасного стану корпоративного управління, формам підприємництва в Україні, організаційно-правових механізмів створення акціонерних товариств, функціонування фондового ринку, державного регулювання корпоративного сектора та антикризового корпоративного управління.

Рекомендовано засіданням кафедри “Менеджмент організацій” (протокол №8 від 18 лютого 2009 р.) та методичної комісії факультету (протокол №5 від 24 лютого 2009 р.)

Укладачі: **П.І. Підлісний**, доктор економічних наук

К.М. Шерепа, асистент

Рецензенти: **Новокрещенов І.О.**, завідувач кафедри “Менеджмент організацій”

Фашевський М.І., доктор економ. наук, професор, головний науковий співробітник РВПС України НАН України

Зміст

Вступ	5
Тематичний план дисципліни (денна форма навчання на базі ОКР бакалавр).....	6
Тематичний план дисципліни (денна форма навчання на базі ОКР спеціаліст).....	7
Тематичний план дисципліни (заочна форма навчання на базі ОКР бакалавр).....	9
I. Структура курсу «Корпоративне управління».....	10
Тема 1. Суть і поняття корпоративного управління.....	10
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 1.....	11
Питання для дискусії.....	13
Основні поняття.....	13
Перелік типових задач.....	14
Рекомендована література.....	15
Тема 2. Основні риси сучасного корпоративного управління.....	15
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 2.....	15
Питання для дискусії.....	17
Основні поняття.....	17
Перелік типових задач.....	18
Рекомендована література.....	19
Тема 3. Корпоративні форми підприємництва в Україні.....	19
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 3.....	19
Питання для дискусії.....	21
Основні поняття.....	22
Перелік типових задач.....	22
Рекомендована література.....	24
Тема 4. Акціонерні товариства як об'єкт корпоративного управління.....	24
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 4.....	24
Питання для дискусії.....	27
Основні поняття.....	28
Перелік типових задач.....	28
Рекомендована література.....	29
Тема 5. Корпоративні цінні папери.....	29
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 5.....	30
Питання для дискусії.....	34
Основні поняття.....	35
Перелік типових задач.....	35
Рекомендована література.....	37
Тема 6. Державний корпоративний сектор.....	37
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 6.....	37
Питання для дискусії.....	39
Основні поняття.....	40
Перелік типових задач.....	40
Рекомендована література.....	41
Тема 7. Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система.....	41

Методичні рекомендації щодо вивчення теми 7.....	42
Питання для дискусії.....	45
Основні поняття.....	46
Перелік типових задач.....	46
Рекомендована література.....	48
Тема 8. Антикризове корпоративне управління.....	48
Методичні рекомендації щодо вивчення теми 8.....	48
Питання для дискусії.....	50
Основні поняття.....	51
Перелік типових задач.....	51
Рекомендована література.....	55
II. Методичні рекомендації щодо самостійного опрацювання матеріалу...55	55
Тема 1. Суть і поняття корпоративного управління.....	55
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	55
Тести для самоперевірки знань.....	56
Тема 2. Основні риси сучасного корпоративного управління.....	57
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	57
Тести для самоперевірки знань.....	58
Тема 3. Корпоративні форми підприємництва в Україні.....	59
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	59
Тести для самоперевірки знань.....	59
Тема 4. Акціонерні товариства як об'єкт корпоративного управління.....	61
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	61
Тести для самоперевірки знань.....	61
Тема 5. Корпоративні цінні папери.....	63
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	63
Тести для самоперевірки знань.....	63
Тема 6. Державний корпоративний сектор.....	64
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	64
Тести для самоперевірки знань.....	65
Тема 7. Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система.....	66
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	66
Тести для самоперевірки знань.....	67
Тема 8. Антикризове корпоративне управління.....	68
Завдання для самостійної роботи (теми рефератів).....	68
Тести для самоперевірки знань.....	69
Література.....	70

Вступ

Навчальна дисципліна “Корпоративне управління” розкриває сутність корпоративного управління та економічну роль господарських товариств. Висвітлюються особливості державного регулювання корпоративного сектору, роль депозитарної системи в корпоративному регулюванні, основи управління цінними паперами на первинних і вторинних ринках.

Мета навчальної дисципліни: опанування системою теоретичних знань та практичних навичок копоративного управління.

Завдання: вивчення змісту корпоративного управління, особливостей організаційно-правових ознак корпоративних структур, їх класифікації, моделей корпорацій, обігу корпоративних прав, захисту прав власності, державного регулювання рухом цінних паперів.

Предмет: система корпоративного управління та організаційно – економічний мехнаїзм її формування на мікро- та макрорівнях, формування механізму розвитку інтегрованих корпоративних утворень.

Вимоги до знань і вмінь студентів: в процесі викладання дисципліни передбачається розв’язання таких завдань:

- визначення суті і поняття корпоративного управління;
- розкриття основних підходів утворення господарських товариств;
- визначення основних рис і моделей сучасного корпоративного управління;
- розкриття особливостей виникнення акціонерних товариств та управління створеними акціонерними товариствами та капіталом у корпораціях;
- визначення суті державного регулювання корпоративним сектором;
- розкриття ролі депозитарної системи в корпоративному регулюванні;
- визначення чинників управління рухом акцій на первинних і вторинних ринках.

Після опанування дисципліни “Корпоративне управління” студент повинен:

знати – ключові положення корпоративного управління, які лежать в основі корпоративної науки; систему утворення корпоративного сектору, базові моделі корпоративного управління; механізми утворення акціонерних товариств та державного регулювання корпоративним сектором; суть депозитарної системи та механізму руху цінних паперів.

Уміти – аналізувати стан на мікро- та макро- рівнях системи корпоративного управління та приймати рішення щодо удосконалення управління корпоративними правами.

1. **Тематичний план дисципліни** (денна форма навчання, кваліфікація фахівця – магістр на базі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр).

№ з/п	Теми	Всього годин заняття	В тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
1	Суть і поняття корпоративного управління	2	1	1	4
2	Основні риси сучасного корпоративного управління	2	1	1	6
3	Корпоративні форми підприємництва в Україні	2	1	1	6
4	Акціонерні товариства, як об'єкт корпоративного	4	2	2	8

	управління				
1	2	3	4	5	6
5	Корпоративні цінні папери	4	2	2	7
6	Державний корпоративний сектор	2	1	1	7
7	Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система	2	1	1	6
8	Антикризове корпоративне управління	4	2	2	6
	Всього	72	11	11	50

Тематичний план дисципліни

(Денна форма навчання, кваліфікація фахівця – магістр на базі освітньо-кваліфікаційного рівня спеціаліст)

№ з/п	Теми	Всього годин заняття	В тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
1	Суть і поняття корпоративного управління	8	1	1	6
2	Основні риси сучасного	10	2	2	6

	корпоративного управління				
1	2	3	4	5	6
3	Корпоративні форми підприємництва в Україні	16	2	2	12
4	Акціонерні товариства, як об'єкт корпоративного управління	20	4	4	12
5	Корпоративні цінні папери	20	4	4	12
6	Державний корпоративний сектор	18	3	3	12
7	Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система	16	2	2	12
8	Антикризове корпоративне управління	18	3	3	12
9	Курсова робота	36	-	-	36
	Всього	162	21	21	120

Тематичний план дисципліни

(Заочна форма навчання, кваліфікація фахівця – магістр на базі освітньо-кваліфікаційного рівня бакалавр)

№ з/п	Теми	Всього годин заняття	В тому числі		
			лекції	практичні заняття	самостійна робота
1	2	3	4	5	6
1	Суть і поняття корпоративного управління	7	0,5	0,5	6
2	Основні риси сучасного корпоративного управління	9	0,5	0,5	8
3	Корпоративні форми підприємництва в Україні	9	0,5	0,5	8
4	Акціонерні товариства, як об'єкт корпоративного управління	11	0,5	0,5	10
5	Корпоративні цінні папери	9	0,5	0,5	8
6	Державний корпоративний сектор	9	0,5	0,5	8
7	Державне регулювання	9	0,5	0,5	8

	корпоративного сектору та депозитарна система				
1	2	3	4	5	6
8	Антикризове корпоративне управління	9	0,5	0,5	8
	Всього	72	4	4	64

2. Методологічні рекомендації щодо проведення практичних занять

Практичні заняття з даної дисципліни проводяться на очній та заочній формах навчання. Їхньою метою є поточна перевірка рівня засвоєння студентом навчального матеріалу з тем дисципліни, які виносяться на ці заняття.

При підготовці до таких занять потрібно, передусім, прочитати конспект лекцій з відповідних тем, вивчити понятійний апарат і осягнути логіку навчального матеріалу. Потім доцільно скористатися методиками, порадами до відповідної теми. Нарешті, якщо деякі питання залишаються незрозумілими, звернутися до літературних джерел, рекомендованих у цьому розділі.

У разі використання літературних джерел слід брати до уваги, що всі вони як правило, різняться логічною побудовою навчального матеріалу, визначеннями суті корпоративного управління, теоретичними уподобаннями тощо. У зв'язку з цим доцільно віддавати перевагу підручнику, автором якого є В.А. Євтушевський “Корпоративне управління” – К.: “Знання”, 2006 р. та Конспекту лекцій, автори І.Г. Бакаєва, О.Г. Харчук “Корпоративне управління”, - К.: ДЕДУТ, 2006 р.

I. СТРУКТУРА КУРСУ “КОРПОРАТИВНЕ УПРАВЛІННЯ”

Тема 1. Суть і поняття корпоративного управління

Визначення поняття “корпоративне управління”. Мета корпоративного управління. Поняття корпорації. Предмет, об'єкти та суб'єкт корпоративного

управління. Акціонерні товариства, корпоративні права в цих товариствах як об'єкти корпоративного управління. Власники корпоративних прав, державні і недержавні регулятивні органи, менеджмент та працівники корпоративних товариств, фінансові посередники – головні суб'єкти корпоративного управління. Елементи зовнішньої та внутрішньої сфери корпоративного регулювання та контролю. Функції корпоративного управління.

1.1. Методичні рекомендації до вивчення теми 1

У процесі вивчення цієї теми, студенти мають з'ясувати, що у 1995-2007 рр. в Україні сформувався досить потужний корпоративний сектор економіки, який представлений в основному акціонерними товариствами. Це викликало необхідність створення принципово нової системи управління. Нова система управління базується на корпоративній формі господарювання і власності. Природа корпоративної власності, і відповідно корпоративного управління як категорії являє собою складну систему відносин, яка включає багато внутрішніх і зовнішніх елементів.

Слід звернути увагу на визначення таких понять як “корпоративні права” та “корпоративне управління”.

Корпоративні права являють собою право власності на частку (пай) у статутному фонді (капіталі) юридичної особи, включаючи права на управління, отримання відповідної частки прибутку такої особи, отримання інформації про діяльність цієї особи, а також частку активів у разі її ліквідації.

Корпоративне управління – це процеси регулювання власником руху його корпоративних прав із метою отримання прибутку, управління корпоративним підприємством, відшкодування витрат через отримання частки майна при його ліквідації.

Особливу увагу студенти повинні звернути увагу на визначення *поняття “корпорація”*. Поняття “корпорація” жорстко виокремлюється від приватного товариства і товариств, які формуються за рахунок осіб, а не капіталів. До об'єднань осіб належать повне і командитне товариства, а в об'єднання

капіталів необхідно зробити майновий внесок. Персональні об'єднання передбачають особисту участь в управлінні, а об'єднання, які сформовані на базі капіталів особистої участі в управлінні підприємством не передбачають. Корпорація має право юридичної особи і виступає у формі акціонерного товариства або товариства з обмеженою відповідальністю у якому управління відокремлено від власності.

Після цього студенти мають перейти до визначення об'єктів і суб'єктів корпоративного управління.

Об'єктами корпоративного управління обов'язково є акціонерні товариства, а також частина товариств з обмеженою відповідальністю, в яких управління відокремлено від власності. Також об'єктом корпоративного управління виступають корпоративні права в цих товариствах.

Суб'єктами корпоративного управління виступають: власники корпоративних прав та деякі державні і недержавні регулятивні органи; менеджмент; працівники корпоративних підприємств, які беруть участь у корпоративному управлінні; фінансові посередники.

Потім студенти повинні засвоїти механізм сфери корпоративного регулювання, який поділяється на *зовнішній* та *внутрішній*. До зовнішніх елементів корпоративного регулювання відносяться державні органи, які створюють норми і правила корпоративного регулювання та контролю. Крім, цього, другим зовнішнім елементом корпоративного регулювання є механізм ринкового контролю. Третім важливим елементом зовнішнього корпоративного регулювання та контролю є громадські організації та засоби масової інформації.

До внутрішніх елементів корпоративного управління належать норми і процедури проведення загальних зборів, визначення органів нагляду за діяльністю менеджерів, визначення компетенції укладання угод з різними вартісними величинами та ін.

Студентам потрібно звернути увагу на визначення *функцій* корпоративного управління.

Корпоративне управління має спеціальні функції, притаманні лише йому. До таких функцій належать: проведення первинної та похідних емісій, регулювання руху корпоративних цінних паперів на фондовому ринку, регулювання проведення загальних зборів, формування органів управління між загальними зборами та надання їм певних повноважень, робота з фінансовими посередниками, організація депозитної та реєстраційної діяльності, організація виплат дивідендів, ознайомлення акціонерів з інформацією, реорганізація корпорацій тощо.

На завершальному етапі вивчення цієї теми студентам треба підготуватися та відповісти на контрольні запитання.

1.2. Питання для дискусії

1. Чим зумовлене зростання ролі корпоративного управління в Україні?
2. Що означає корпоративне управління у широкому розумінні цього слова?
3. Розкрийте суть поняття „корпоративні права”.
4. Перелічіть об’єкти та суб’єкти управління.
5. В яких випадках працівники корпоративних структур є суб’єктами корпоративних відносин?
6. Розкрийте суть поняття „корпорація”.
7. Чим відрізняється корпоративне управління від загального менеджменту?
8. За якими ознаками підприємства державного сектору можна віднести до корпоративних?
9. Що треба розуміти під зовнішньою і внутрішньою сферами корпоративного регулювання та контролю?
10. Розкрийте основні функції корпоративного управління.

1.3. Основні поняття

- Корпоративне управління.
- Корпоративні права.
- Корпорація.
- Дивіденди.

- Емітент цінних паперів.
- Емісія цінних паперів.

1.4. Перелік типових задач

1. Обчислити суму власного капіталу акціонерного товариства за умови:
  - статутний капітал – 1500 тис. грн;
  - додатковий капітал – 200 тис. грн;
  - резервний капітал – 85 тис. грн;
  - нерозподілений прибуток – 120 тис. грн;
  - неоплачений капітал – 150 тис. грн;
  - вилучений капітал – 80 тис. грн.
2. Розрахуйте зміни додаткового капіталу за умови: підприємство отримало на безоплатній основі об'єкт основних засобів за первісною вартістю 100 тис. грн, а також напівфабрикати первісною вартістю 15 тис. грн. річна сума амортизації зазначених основних засобів становить 50 тис. грн.
3. Визначити вартість статутного капіталу за умови:
  - кількість випущених акцій акціонерним товариством складає – 100000 тис. штук;
  - номінальна вартість акцій – 0,25 грн.

Приклад розв'язання типової задачі

Обчислити суму власного капіталу акціонерного товариства за умови:

- статутний капітал – 1000 тис. грн;
- додатковий капітал – 500 тис. грн;
- резервний капітал – 250 тис. грн;
- прибуток – 100 тис. грн;
- податок на прибуток – 25 тис. грн;
- вилучений капітал – 200 тис. грн.

Розв'язання

Нерозподілений прибуток дорівнює:

$$P_{\text{нп}} = P - T_{\text{пр}},$$

де, $P_{\text{нп}}$ – нерозподілений прибуток,

$T_{\text{пр}}$ – податок на прибуток,

P – балансовий прибуток.

$$P_{\text{нп}} = 100 - 25 = 75 \text{ тис. грн.}$$

Тоді загальна сума власного капіталу АТ дорівнює:

$$BK = 1000 + 500 + 250 + 75 - 200 = 1625 \text{ тис. грн.}$$

1.5. Рекомендована література

1, 4, 6, 7, 11, 12.

Тема 2. Основні риси сучасного корпоративного управління

Міжнародний та національний досвід у розробці та застосуванні Кодексів корпоративного управління. Міжнародні стандарти корпоративного управління: принципи корпоративного управління ОЕСР (Організації економічного співробітництва та розвитку), ЕБРР (Європейського банку реконструкції і розвитку), конференції європейських асоціацій акціонерів „Евроакціонери”.

Інсайдерські та аутсайдерські системи корпоративного управління. Основні сучасні моделі корпоративного управління: англо-американська, японська, німецька. Особливості формування моделей корпоративного управління у країнах з перехідною економікою.

2.1. Методичні рекомендації до вивчення теми

У процесі вивчення цієї теми, студенти мають ознайомитися з міжнародним досвідом корпоративного управління. Одним із основних напрямків корпоративного управління в кожній країні є захист прав інвесторів (акціонерів). У 1999 році Організація економічного співтовариства і розвитку (ОЕСР) розробила і прийняла Принципи корпоративного управління. Ці принципи є сьогодні базовими для вдосконалення правової і нормативної бази

корпоративного управління в кожній країні. Вони висвітлюють проблеми, які виникають внаслідок поділу власності й управління. Студенти повинні знати п'ять головних принципів належного корпоративного управління: справедливість, відповідальність, прозорість, підзвітність, стратегія розвитку й ефективний контроль.

У подальшому студенти повинні ознайомитися з основними міжнародними моделями корпоративного управління, які побудовані на інсайдерських і аутсайдерських підходах.

Інсайдерська система – це така система, коли власність знаходиться у руках кількох осіб, які володіють великими частками корпоративного майна. У цьому випадку управління здійснюється цими особами і менеджмент перебуває під їх прямим впливом.

Аутсайдерські системи характеризуються акціонерною власністю, яка є розпорошеною і тому вплив на прийняття рішень значно залежить від менеджерів та застосування різних форм перехоплення контролю за корпорацією. У країнах континентальної Європи та Японії існує переважно інсайдерська система корпоративного управління, в США та Великій Британії – аутсайдерська.

Студенти повинні звернути увагу на тенденції розвитку корпоративного управління в країнах з перехідною економікою, в тому числі і в Україні. До найбільш слабких місць корпоративного управління в цих країнах можна віднести: недосконале законодавче забезпечення, слабкість фондових ринків, фіктивні засновництва, „розмиття” капіталу, порушення прав акціонера на участь у загальних зборах, порушення прав акціонерів у ході реорганізації і консолідації компаній, порушення вимог розкриття інформації, виведення активів у дочірні, залежні та інші компанії, створення фіктивних банкрутів тощо. Таким чином, можна вважати, що у країнах з перехідною економікою поступово формується національні моделі корпоративного управління, але цей процес поки що має суперечливий характер.

У процесі вивчення теми студенти мають усвідомити, що ключовим питанням в системах корпоративного управління є захист прав акціонера і механізм його впливу на стратегічний розвиток акціонерного товариства.

2.2 . Питання для дискусії

1. Розкрийте суть міжнародних стандартів корпоративного управління.
2. Назвіть основні принципи належного корпоративного управління.
3. Охарактеризуйте суть інсайдерської системи корпоративного управління.
4. У чому полягає аутсайдерська система корпоративного управління?
5. Розкрийте суть англо-американської системи корпоративного управління.
6. Які основні характеристики ради директорів в англо-американській моделі?
7. У чому полягає особливість зовнішньої сфери японської моделі корпоративного управління?
8. Які основні риси німецької моделі корпоративного управління?
9. Розкрийте унікальність німецької моделі управління в період між проведенням загальних зборів акціонерів.
10. Яка роль працівників корпорації в роботі управлінських органів в різних моделях корпоративного управління?
11. Виділіть відмінності між англо-американською та японською моделями корпоративного управління.
12. У чому полягають особливості формування національних моделей у країнах з перехідною економікою?

2.3. Основні поняття

- Принципи корпоративні управління.
- Інсайдери.
- Аутсайдери.
- Організація економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

- Англо-американська модель корпоративного управління.
- Японська модель корпоративного управління.
- Німецька модель корпоративного управління.

2.4. Перелік типових задач

1. Працівники утримують 7% акцій, інсайдери – 40%, дрібні акціонери – 40%, керівництво АТ – 17% акцій.

Голова правління спільно з інсайдерами та деякими працівниками – акціонерами провів додатковий випуск акцій у розмірі 15% статутного капіталу. Ці акції були викуплені сторонніми інвесторами. Це відповідно зменшило частку дрібних акціонерів. Чи можна було проводити додатковий випуск акцій у цьому випадку? Які бувають загальні причини додаткової емісії акцій? Як правильно здійснюється додаткова емісія?

2. Працівники АТ утримують 30% акцій, аутсайдери – 25% акцій, на балансі АТ знаходиться 25,5% акцій. Загальні збори акціонерів затвердили новий Статут АО. Чи можна було загальними зборами при такій структурі володіння акціями затверджувати новий Статут АТ.

3. Пенсійні фонди та страхові компанії володіють 40% акцій, дрібні акціонери – 45%, працівники АТ – 15%. До якої моделі корпоративного управління можна віднести це АТ?

4. Банки володіють 50%+1 акція АТ, фінансово-промислові корпорації – 25%+1 акція, дрібні акціонери 25%-2 акції АТ. До якої моделі корпоративного управління можна віднести це АТ? Які мають права при такій структурі володіння акціями банки та фінансово-промислові корпорації?

Приклад розв'язання типової задачі

Розрахуйте балансовий курс акцій корпорації, якщо власний капітал підприємства характеризують такі наведені в балансі дані, тис. грн:

Активи	Пасиви
1. Необоротні активи – 600 2. Оборотні активи – 300	1. Статутний капітал – 550 2. Додатково вкладений капітал – 30 3. Інший додатковий капітал – 50 4. Нерозподілений прибуток – 10 5. Вилучений капітал – 40 6. Зобов'язання - 300
Баланс - 900	Баланс - 900

Розв'язання

Власний капітал підприємства становить:

$$550+30+50+10-40=600 \text{ тис. грн.}$$

Балансовий курс акції дорівнює:

$$BK = \frac{BK}{CK} = \frac{600}{550} \cdot 100\% = 109\%.$$

2.5. Рекомендована література

1, 6, 9, 11, 12

Тема 3. Корпоративні форми підприємництва в Україні

Класифікація організаційно-правових форм господарювання. Суть господарських товариств і умови їх виникнення. Основні економічні риси господарських товариств корпоративного типу. Основні види господарських товариств в Україні. Особливості установчих документів господарських товариств. Порядок створення господарських товариств. Господарські товариства корпоративного та некорпоративного типу.

3.1. Методичні рекомендації до вивчення теми

Приступаючи до вивчення цієї теми, необхідно з'ясувати класифікацію організаційно-правових форм господарювання. Ця класифікація впливає з

класифікації форм власності, які визначені українським законодавством: приватна, колективна, державна, комунальна власність.

На основі приватної власності дозволені такі форми господарювання: фізична особа – суб'єкт підприємницької діяльності; приватне підприємство, фермерське господарство.

На основі колективної форми власності: кооперативні і господарські товариства.

На основі державної власності реєструються такі форми господарювання: державні, комерційні підприємства, казенні підприємства, національні акціонерні компанії, державні холдингові компанії.

На основі комунальної власності: комунальні підприємства.

Необхідно з'ясувати, які суб'єкти господарювання відносяться до господарських товариств. Це такі товариства:

- товариства з обмеженою відповідальністю. Учасники товариства несуть відповідальність у межах своїх внесків;
- повне товариство. Учасники такого товариства займаються підприємницькою діяльністю і несуть відповідальність всім своїм майном;
- товариство з додатковою відповідальністю. Учасники такого товариства відповідають за його борги своїм внеском в статутний фонд і додатково своїм майном у розмірі передбаченому в установчих документах;
- командитне товариство – товариство, у якому разом з одним або більшою кількістю учасників, які здійснюють від імені товариства підприємницьку діяльність і несуть повну відповідальність згідно з зобов'язаннями товариства всім своїм майном, є один або більше учасників, відповідальність яких обмежується своїм внеском в майно товариства;
- акціонерне товариство – товариство, що має статутний фонд, поділений на певну кількість акцій номінальної вартості, й несе відповідальність згідно зі своїми зобов'язаннями своїм майном. Акціонери відповідають згідно зі зобов'язаннями товариства лише в межах акцій, що їм належать.

В подальшому студент повинен з'ясувати механізм поділу господарських товариств на корпоративні і некорпоративні типи. До корпоративних товариств відносяться товариства, в яких управління відокремлено від власності. Такі риси мають акціонерні товариства та товариства з обмеженою відповідальністю.

В некорпоративних господарських товариствах функції власності не відокремлені від функцій управління. До таких товариств відносяться товариства з додатковою відповідальністю, повні і командитні товариства.

Далі студент повинен з'ясувати поняття створення різних форм господарських товариств. Особливо необхідно звернути увагу на укладання у письмовій формі договору, який встановлює порядок заснування товариства, умови здійснення спільної діяльності, розмір статутного капіталу, частку в статутному капіталі кожного з учасників, строки та порядок внесення вкладів та інші умови. При цьому необхідно звернути увагу, що подання цього договору при державній реєстрації для акціонерних товариств і товариств з обмеженою відповідальністю не є обов'язковою.

3.2. Питання для дискусії

1. Якою була основна мета створення господарських товариств?
2. Охарактеризуйте основні економічні риси господарських товариств корпоративного типу.
3. Назвіть і охарактеризуйте основні види господарських товариств в Україні.
4. Які основні вимоги до установчих документів господарських товариств?
5. Який порядок створення господарських товариств?
6. Назвіть основні права учасників господарських товариств.
7. Розкрийте основні зобов'язання учасників господарських товариств.
8. Назвіть господарські товариства корпоративного і некорпоративного типу.
9. Чому акціонерні товариства найбільш суттєво втілюють риси корпорації?

10. Назвіть господарські товариства корпоративного типу. Які з них мають певні риси корпорації?

11. Охарактеризуйте повні та командитні товариства.

12. Поясніть, чому повні товариства не набули великого поширення в Україні.

3.3. Основні поняття

- Приватна власність.
- Колективна власність.
- Державна власність.
- Комунальна власність.
- Акціонерні товариства.
- Товариства з обмеженою відповідальністю.
- Товариства з додатковою відповідальністю.
- Повне товариство.
- Командитне товариство.

3.4. Перелік типових задач

1. П'ять громадян України прийняли рішення про створення товариства з обмеженою відповідальністю, основною метою якого є транспортно-експедиційне забезпечення транспортних підприємств, перевізників та клієнтури.

Умови: статутний капітал створюється у мінімальному розмірі згідно з законодавством України, паї засновників розподіляються таким чином: перший – 30, другий – 25, третій, четвертий і п'ятий по 15 відсотків.

Визначити розмір внесків в статутний капітал товариства кожного із засновників та терміни їх внесення.

2. Дві фізичні та одна юридична особа підписали засновницький договір про створення командитного товариства з статутним капіталом 2,0 млн. грн, внески фізичних осіб склали відповідно 10 і 20 тис. грн.

Поясніть особливості відповідальності учасників за зобов'язання товариства.

3. При створенні повного товариства його засновники несуть повну солідарну відповідальність за зобов'язання товариства усім своїм майном. Поясніть який порядок передачі учасником повного товариства своєї частки іншим учасникам цього товариства або третім особам.

Приклад розв'язання типової задачі

З товариства з додатковою відповідальністю створений статутний капітал у розмірі 3,0 млн. грн. і поділений на частки визначених установчими документами у відсотках: перший учасник – 30%, другий- 15%, третій – 25%, четвертий і п'ятий по 15 %. Крім цього статутом визначена додаткова відповідальність у розмірі 2,0 млн. грн.

Необхідно визначити додатковий розмір відповідальності кожного із засновників.

Розв'язання

Додаткове майно кожного із засновників товариства з додатковою відповідальністю визначається у однаковому для всіх учасників кратному розмірі до внеску в статутний капітал.

$$K_p = \frac{D_m}{100} = \frac{2000000}{100} = 20 \text{ тис. грн,}$$

де, K_p – додаткове майно на 1 відсоток внеску.

Додаткове майно кожного з засновників:

1. $K_p \cdot D = 20 \cdot 30 = 600$ тис. грн.

2. $K_p \cdot D = 20 \cdot 15 = 300$ тис. грн.

3. $K_p \cdot D = 20 \cdot 25 = 500$ тис. грн.

4. $K_p \cdot D = 20 \cdot 15 = 300$ тис. грн.

5. $K_p \cdot D = 20 \cdot 15 = 300$ тис. грн.

де, Д – пай кожного із засновників у статутному капіталі ТДВ.

3.5. Рекомендована література

1, 2, 4, 6, 7, 11, 2 додат., 3 додат., 6 додат.

Тема 4. Акціонерні товариства як об'єкт корпоративного управління

Виникнення акціонерних товариств (АО). Види та шляхи створення АО. Засновники, учасники, акціонери як суб'єкт корпоративного управління. Організація створення АО: випуск акцій, підписка на акції, проведення установчих зборів. Статут АО як корпоративний нормативний акт, зміст засновницьких документів, формування статутного капіталу і поділ його на акції. Внутрішні нормативні документи АО. Органи управління А.О. Права акціонерів та їх належний захист. Порядок проведення загальних щорічних та позачергових зборів АО. Форми корпоративного контролю в А.О. Формування емісійної та дивідендної політики в АО. Фінансові потоки в АО. Система критеріїв ефективності корпоративної структури.

4.1. Методичні рекомендації до вивчення теми

Основним суб'єктом корпоративного управління є акціонерні товариства (корпорації). Тому при вивченні цієї теми студенти повинні звернути увагу на особливості виникнення та створення АО та з'ясувати їх роль в корпоративному управлінні.

У світовій практиці корпоративне управління здійснюється насамперед в АО, тому їх винятково важлива роль в економіці кожної країни. До позитивних рис АО необхідно віднести обмеження економічного ризику для учасників, підвищення підприємницької активності й об'єднання капіталів, обмеження вилучення капіталів (паїв, часток) з товариства, відокремлення власності учасників від управління товариством та інші.

До негативних рис АО можна віднести виникнення так званого фіктивного капіталу, зниження можливостей контролю за діяльністю АО з боку дрібних

акціонерів тощо. Але ці негативні риси не перекреслили позитивних, що й спричинило динамічний розвиток АО (корпорацій). У науковій та нормативній літературі акціонерним визначається те товариство, яке має статутний фонд, поділений на визначену кількість акцій однакової номінальної вартості і несе відповідальність за *зобов'язаннями тільки майном товариства*. Акціонери несуть відповідальність у межах вартості акцій, що їм належать.

З'ясувавши роль АО в корпоративному управлінні слід вивчити порядок його створення.

Створення АО проходить в два етапи: організація товариства (визначається коло засновників, розробляються статутні документи, формується статутний капітал) і його державна реєстрація. Є відкриті і закриті АО.

Створення *відкритого* АО проводиться шляхом відкритої підписки на акції і передбачає: складання засновницького договору засновниками АО; ухвалення рішення про випуск акцій і отримання згоди на випуск в Державній комісії з цінних паперів; опублікування інформації щодо випуску акцій; проведення підписки й передплати на акції; подача звіту про результати відкритої підписки, внесення передплатниками не менше 30% вартості акцій; проведення установчих зборів, затвердження статуту; державна реєстрація акціонерного товариства.

Засновники *закритого* АО зобов'язані : скласти засновницький договір та Статут; ухвалити рішення щодо випуску акцій; розподілити акції між собою й оплатити не менше 50% їх вартості; провести установчі збори, на яких ухвалити рішення щодо створення АО і затвердження його Статуту; провести державну реєстрацію.

Важливо знати зміст, порядок розробки Статуту АО. По-перше, слід зупинитися на поняттях засновників, учасників та акціонерів. Засновниками АО можуть бути вітчизняні та іноземні підприємства, установи, організації, а також громадяни. Засновник АО завжди є його учасниками, оскільки вони укладають і підписують засновницький договір. У регуляторних системах, для того, щоб

засновники не відчужували одразу своїх часток, в договорі передбачається зобов'язання утримувати не менше 25% акцій протягом 2-х років.

Інші особи, які отримали акції у порядку підписки, є учасниками або акціонерами АО.

Статут АО розробляють засновники. В Статуті повинні міститися певні обов'язкові відомості: предмет і цілі діяльності; склад засновників; найменування та місце знаходження, розмір та порядок утворення статутного фонду; порядок розподілу прибутків та збитків; склад та компетенція органів управління товариства; порядок прийняття рішень; порядок внесення змін до Статуту; порядок ліквідації реорганізації АО.

Важливим питанням на яке повинні звернути увагу студенти є права акціонерів так їх належний захист. До таких прав належать: права на вільне розпорядження належними йому акціями; право на отримання частки прибутку АО у формі дивідендів; право на участь в управлінні АО; право акціонера на своєчасне та регулярне отримання необхідної інформації; право на ознайомлення з документами, пов'язаних з денним порядком зборів; право вносити пропозиції до порядку денного зборів; право брати участь у зборах; право голосу; право ознайомлення з протоколом зборів та інше.

Дуже важливим в АО є формування емісійної та дивідендної політики. Головною метою управління емісією акцій є залучення на фондовому ринку необхідного обсягу власних фінансових ресурсів у мінімально можливий строк. Основною метою дивідендної політики є встановлення необхідної пропорційності між поточним споживанням прибутку власниками та капіталізацією, що в майбутньому максимізує ринкову вартість АО.

Ще одна важлива проблема теми - управління фінансовими потоками в АО. В загальному вигляді грошовий потік розглядається як сукупність розподілених у часі процесів надходження та вибуття грошових коштів, що генеруються суб'єктом господарювання в результаті здійснення його операційної, інвестиційної та фінансової діяльності.

На завершення вивчення теми важливо з'ясувати роль та значення системи критеріїв ефективності корпоративної структури АО.

На сьогодні існує безліч індикаторів, що характеризують ефективність корпоративного управління в АО. До них відносяться рейтинги Standart Poor's, Інституту корпоративного права і управління РФ, Bruhswick UBS Warburg, Російського інституту директорів і рейтингового агентства "Експорт-Ра". Ціль рейтингу корпоративного управління полягає в порівняльному аналізі поточних стандартів управління з еталонними моделями, насамперед, моделі корпоративного управління Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР).

4.2. Питання для дискусії

1. Які позитивні риси акціонерних товариств зумовили їх виникнення і значне розширення?
2. У чому полягають принципові відмінності між відкритими та закритими акціонерними товариствами?
3. Розкрийте співвідношення понять "засновники", "учасники", "акціонери".
4. Хто може бути засновником акціонерного товариства?
5. Які управлінські рішення потрібно здійснити для створення акціонерного товариства?
6. Хто приймає рішення про створення акціонерного товариства?
7. Як здійснюється підписка на акції?
8. Які принципи здійснення додаткової підписки на акції?
9. Чи може акціонерне товариство викупати власні акції?
10. У чому полягають особливості проведення установчих зборів?
11. Охарактеризуйте позитивні й негативні наявності держави як суб'єкта власності в акціонерному товаристві.
12. Для чого застосовується в АО емісійна політика?
13. Якими критеріями визначається ефективність корпоративного управління?

4.3. Основні поняття

- Засновник.
- Учасник.
- Акціонер.
- Установчі збори АО.
- Статут АО.
- Статутний капітал.
- Наглядова рада АО.
- Правління АО.
- Ревізійна комісія АО.
- Відкрите АО.
- Закрите АО.

4.4. Перелік типових задач

1. Стабільний середньорічний чистий прибуток підприємства становить 100 тис.грн, ставка капіталізації – 12%, статутний капітал – 500 тис. грн. Визначити курс акцій за капіталізованою вартістю.

2. Розрахуйте балансовий курс акцій корпорації, якщо статутний капітал дорівнює – 1500 тис. грн, а власний капітал складається із: статутний капітал – 1500 грн., додатковий вкладений капітал – 150 тис.грн, нерозподілений прибуток – 250 тис. грн, вилучений капітал – 100 тис. грн.

3. Розрахуйте вартість акцій за допомогою дисконтування початкової ціни за умови: вартість акції у початковому році 0,25 грн, величина дисконту – 0,10, $t=5$ років.

4. Підприємство за останній рік виплатило по дивідендах на одну акцію 0,50 грн. Протягом найближчих двох років темп росту дивідендів складає 6%. В подальшому дивіденди зростатимуть з темпом 4%. Необхідно оцінити ринкову вартість цієї акції, якщо її прибутковість знаходиться на рівні 12%.

Приклад розв'язання типової задачі

Чистий прибуток підприємства за звітний період склав 14,0 тис.грн. Рішенням зборів акціонерів 15% прибутку спрямовано на виплату дивідендів, кількість випущених акцій – 110 тис. шт. Очікуваний темп зростання виплат власникам становить 5%. Витрати на емісію акцій склали 4% загальної суми акцій.

Розв'язання.

1) Визначимо розмір дивіденду, який очікує виплатити підприємство.

Сума виплачених дивідендів дорівнює $14 \times 0,15 = 2,1$ тис.грн, тоді на одну акцію припадає:

$$D = 2100 : 110000 = 0,019 \text{ грн.}$$

Враховуючи очікуваний темп зростання дивідендів, $D_1 = 0,019 \times 1,05 = 0,02$ грн.

2) Ціна простої акції становитиме:

$$C_{аз} = \frac{0,02}{1 - 0,05} = 0,021, \text{ або } 2,1\%.$$

3) Тоді вартість додаткового капіталу, або ставки дисконту, дорівнює:

$$BK_{аз} = \frac{D_1}{C_{аз}(1 - B_e)} + 0,05 = 0,01 + 0,05 = 0,06 \text{ або } 6\%.$$

4.5. Рекомендована література

1, 2, 6, 7, 11, 12, 13, 6 додат.

Тема 5. Корпоративні цінні папери

Визначення поняття цінних паперів. Види цінних паперів. Акція, її визначення і правовий режим. Право випуску акцій в Україні. Класи акцій: привілейовані, звичайні та відстрочені. Типи акцій: прості іменні, на пред'явника. Типи акцій по вартості: номінальна, емісійна, ринкова, балансова. Паперові та непаперові акції. Оцінювання простих акцій.

Облігація: облігації внутрішніх і місцевих позик та облігації підприємств. Типи облігацій. Організація випуску облігацій. Обов'язки емітента облігацій, умови погашення облігацій, оцінювання облігацій.

Ощадні сертифікати: види ощадних сертифікатів, права і обов'язки інвестора, що інвестує в ощадні сертифікати.

Векселі: види векселів, банківський вексель, функції вексельних відносин.

Приватизаційні папери: види приватизаційних паперів в Україні, особливості обігу приватизаційних паперів.

Інвестиційні сертифікати: інвестиційні фонди та підприємства колективного інвестування.

Деривативи. Визначення поняття деривативів. Ф'ючерси та опціони з цінними паперами.

5.1. Методичні рекомендації до вивчення теми

Проблематика цієї теми безпосередньо пов'язана з функціонуванням ринку цінних паперів. Отож, перш за все студенти повинні усвідомити, що таке цінні папери. Відповідно до законодавства України, цінні папери являють собою грошові документи, які: а) засвідчують право володіння або відносини позики; б) визначають взаємовідносини між особою, яка їх випустила, та їх власником; в) передбачають як правило, виплату доходу у вигляді дивіденда або відсотка; г) передбачають можливість передачі грошових та інших прав, пов'язаних з володінням цими документами, іншим особам. Найбільш поширеними вважаються такі типи цінних паперів: а) цінні папери, які засвідчують участь в емітенті (акції, пайові свідоцтва, інвестиційні сертифікати), тобто власником яких є співвласники майна і коштів емітента; б) цінні папери, які засвідчують наявність боргових взаємовідносин між власником цінного паперу і емітентом, тобто боргові; цінні папери (облігації, векселі, комерційні папери, ощадні сертифікати); в) похідні цінні папери – документи, які засвідчують наявність у їх власників певних спеціальних прав на цінні папери.

В подальшому студенти мають з'ясувати, що таке акція, які функції виконують акції.

Акція являє собою цінний папір без установленого строку обігу, що засвідчує пайову участь у статутному фонді акціонерного товариства та надає власнику акції низку майнових та немайнових прав, включаючи право на участь в управлінні акціонерним товариством, на одержання прибутку у вигляді дивіденду, а також на участь у розподілу майна при ліквідації АО.

В подальшому студент повинен вивчити правовий режим акцій, який визначається законами “Про цінні папери і фондову біржу”, “Про національну депозитарну систему та особливості обігу цінних паперів”, “Про державне регулювання ринку цінних паперів”. В цьому підрозділі важливо ознайомитися з описом реквізитів акції, з правами власника та емітента акцій, порядком випуску акцій, з видами і класами акцій. Так, під *простими акціями* мають на увазі такі, коли власникові однієї акції належить один голос при голосуванні на загальних зборах акціонерів, ставка дивідендів є нефіксованою, а користування іншими майновими і немайновими правами здійснюється в однаковому для всіх акціонерів порядку. *Привілейовані акції* – по яких дивіденди виплачуються, незважаючи на те, отримали АО прибуток чи ні. Дивіденди по привілейованих акціях виплачуються до виплати дивідендів по простих акціях.

Але привілейовані не мають права голосу на зборах АО і відповідно до законодавства України їх випуск обмежується 10%. *Відстрочені акції* – це особливий вид акцій, за якими дивіденди виплачуються лише після сплати таких за усіма іншими акціями. Такі акції звичайно належать засновникам або керівникам товариства і за такими акціями звичайно виплачується найбільша частка прибутку.

Іменні акції – являють собою акції, за умовами випуску яких акціонери повинні реєструватися в книзі реєстрації власників іменних цінних паперів, яку може вести сам емітент (якщо АО має не більше 150 акціонерів) або за його дорученням реєстратор чи депозитарій. Якщо акції випущені в паперовій

формі, то на бланку іменної акції повинно бути зазначено ім'я (для фізичної особи) або назва власника (для юридичної особи).

Акції на пред'явника – це акції, відповідно до умов випуску яких власники не повинні реєструватися в книгах реєстрації власників акцій. Перехід таких акцій із власності одних інвесторів у власність інших відбувається на підставі угоди. Розрізняють такі типи вартості акцій: номінальна, емісійна, ринкова та балансова. Обіг акцій може виконуватися як в паперовій так і в електронній формах.

Наступним етапом вивчення теми є визначення суті *облігацій*. Облігація – цінний папір, що засвідчує вкладання її власником коштів, а також підтверджує зобов'язання акціонерного товариства відшкодувати йому номінальну вартість такого цінного паперу в передбачений в ньому термін з виплатою відсотка. В Україні можуть випускатися облігації внутрішніх і місцевих позик та облігації підприємств. На протипагу акціям облігація не дає право володіння власністю і участі у керуванні АО. Покупець облігації просто надає позику корпорації. В подальшому студенти повинні з'ясувати механізм та мету випуску облігацій. Важливим в цьому є питання визначення вартості облігації та акцій. Математична модель оцінки вартості облігації ґрунтується на дисконтуванні грошових потоків, які виплачуються протягом всього терміну до погашення облігації. Ринкова вартість простих акцій визначається шляхом дисконтування очікуваних в майбутньому дивідендів.

В подальшому студенти ознайомлюються з іншими видами цінних паперів.

Ощадні сертифікати – вид цінних паперів, який являє собою письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів, що засвідчує право власника сертифіката на одержання суми депозиту і процентів по ньому після закінчення встановленого строку. Ощадні сертифікати можуть бути іменними та на пред'явника.

Вексель – письмове боргове зобов'язання, що дає його власнику (векселетримачу) право вимагати від боржника (векселедавця) сплати

зазначеної у векселі суми грошей у визначений строк. Векселі бувають простими і переказними.

В подальшому студент вивчає питання про відносини, які виникають при видачі простого векселя, про реквізити, які мають простий та переказний векселі; про банківський вексель та банківське дисконтування та акцептування векселя; про функції вексельної системи.

Приватизаційні папери являють собою різновид цінних паперів, які випускають країни, що здійснюють перехід від централізовано-планового управління економікою до змішаної ринкової економіки. В Україні приватизаційні папери існують таких видів: майнові сертифікати, житлові чеки, земельні бони. В подальшому студенти повинні з'ясувати правові засади та порядок застосування різних видів приватизаційних паперів.

Інвестиційні сертифікати – це цінні папери, які випускають інвестиційні фонди або інвестиційні компанії, які підтверджують право власника такого сертифікату на участь в інвестиційному фонді або в інвестиційній компанії, а також на одержання грошового доходу по них. В цьому розділі студенти повинні ознайомитися з питаннями інвестиційної діяльності та мати уявлення про колективне інвестування, підприємства колективного інвестування та їх види, функції інвестиційного контролю, обмеження на діяльність підприємств колективного інвестування та інші питання.

Деривативи являють собою контракти, вартість яких залежить від вартості цінних паперів, з приводу яких укладені ці контракти, або від показників курсів цих паперів.

Найбільш поширеними видами деривативів є ф'ючерси та опціони.

Ф'ючерс являє собою угоду, за якою одна сторона зобов'язується продати, а інша – купити цінні папери певного виду, у певній кількості, за певною ціною та в певний строк у майбутньому.

Опціони в контексті ринку цінних паперів також являють собою стандартизовані угоди щодо продажу та придбання певних боргових цінних паперів, акцій, ф'ючерських контрактів у визначеній кількості, у певний день в

майбутньому за контрактом і певною ціною. В подальшому студенти повинні ознайомитися з видами та типами опціонів, схемами здійснення опціонів, з'ясувати різницю між опціонами та ф'ючерсами .

5.2. Питання для дискусії

1. Що таке цінні папери?
2. Які види та типи цінних паперів є найбільш поширеними?
3. Які види цінних паперів існують в Україні?
4. Що таке акція, які головні функції виконують акції?
5. Які існують види та типи акцій?
6. Поясніть суть паперових та непаперових акцій.
7. Поясніть риси простих та привілейованих акцій.
8. Поясніть зміст іменних акцій та акцій на пред'явника.
9. Поясніть поділ акцій по вартості.
10. Яким чином визначається вартість акцій?
11. Що таке облігація?
12. Які існують типи облігацій?
13. Для чого випускають облігації?
14. Які обов'язки має емітент облігацій?
15. Які умови щодо погашення можуть мати облігації?
16. Яким чином визначається вартість облігацій?
17. Що таке ощадні сертифікати як вид цінних паперів?
18. Які існують види ощадних сертифікатів?
19. Які права і обов'язки має банк-емітент?
20. Що таке вексель?
21. Які обов'язки виникають при видачі простого веселя?
22. Що таке приватизаційні сертифікати?
23. Що таке інвестиційні сертифікати?
24. Поясніть умови діяльності інвестиційних фондів та підприємств колективного інвестування.

25. Що таке дивіденди?

5.3. Основні поняття

- Цінні папери.
- Акції.
- Паперові акції.
- Непаперові акції.
- Прості акції.
- Привілейовані акції.
- Іменні акції.
- Акції на пред'явника.
- Облігація.
- Державні облігації.
- Облігації підприємств.
- Ощадні сертифікати.
- Векселі.
- Майнові сертифікати.
- Житлові чеки.
- Земельні бони.
- Інвестиційні сертифікати.
- Деривативи.
- Ф'ючерси.
- Опціони.

5.4.Перелік типових задач

1. Випущена купонна облігація з фіксованою відсотковою ставкою строком на 5 років та номіналом 1000 грн. Відсоткові виплати здійснюються двічі на рік у розмірі 120 грн. Ринкова відсоткова ставка по аналогічних фінансових позиках становить 16%.

Необхідно визначити поточну вартість облігації. Як зміниться ціна облігації через 2 роки, якщо відсоткова ставка збільшиться до 20%.

2. Обчислити поточну вартість облігації з нульовим купоном, вартістю 500 грн і строком погашення 20 років, якщо прийнята норма прибутку становить 6,5%.

3. Облігація зі строком погашення 1 рік сумою до погашення 1000 грн була повністю реалізована фінансовим інститутом за ціною 782 грн.

Підприємство А купило 10000 цих облігацій. Прошло 120 днів і підприємство вирішило продати облігації на вторинному ринку. Поточна відсоткова ставка по боргових інструментах тривалістю 1 рік на момент продажу становила 36%. За якою ціною підприємство може продати ці облігації і який дохід може отримати?

Приклад розв'язання типової задачі

Оцінити вартість облігації, випущеної строком на 1 рік, номіналом 200 грн з виплатою всієї суми відсотків при погашенні за ставкою 36% до номіналу, якщо до погашення залишилося 6 місяців і ставка прибутковості становить 60% річних.

Розв'язання

Скористаємося моделлю оцінки вартості облігації з виплатою суми відсотків при її погашенні:

$$V_e = \frac{M + INT}{(1 + i_e)^N},$$

де: M – номінальна вартість облігації;

N- термін до погашення;

i_e – відсоткова ставка;

INT – сума відсоткових виплат;

V_e - вартість облігацій.

$$V_e = \frac{200 + 200 \cdot 0,36}{(1 + 0,60)^{\frac{6}{12}}} = 215,03 \text{ грн.}$$

5.5. Рекомендована література

1, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 4д, 5д, 6д.

Тема 6. Державний корпоративний сектор

Процес перетворення форм власності. Роздержавлення і приватизація державних підприємств. Законодавча та нормативна база щодо корпоратизації і приватизації державних підприємств. Перетворення державних підприємств в акціонерні товариства шляхом корпоратизації. Державні акціонерні товариства та форми їх створення. Державні корпоративні права, шляхи їх виникнення та методи управління державним корпоративним сектором. Етапи перетворення державних підприємств у відкриті акціонерні товариства. Особливості створення АО в процесі корпоратизації та приватизації.

Концепція управління державними корпоративними правами в Україні. Відповідальний представник та уповноважена особа за управління державним пакетом акцій в АО. Державна дивідендна політика. Оцінка ефективності управління корпоративними правами. Методи оцінки державних корпоративних прав.

6.1. Методичні рекомендації до вивчення теми

У процесі вивчення цієї теми, студенти мають з'ясувати особливості формування акціонерного сектору в Україні та звернути увагу на те, що в статуті багатьох АО є ще велика частка акцій, яка залишається власністю держави. Це пов'язано з тим, що при здійсненні приватизації держава виступала засновником переважної більшості АО і зараз залишається тримачем значних корпоративних прав у них. Держава зберігає право власності на 25 і більше відсотків майна у 3500 акціонерних товариств.

В подальшому студент повинен ознайомитися з законодавчою та нормативною базою щодо корпоратизації, приватизації державних підприємств та системами управління державними корпоративними правами.

Наступним кроком в опануванні теми є більш детальне вивчення порядку створення АО в процесі корпоратизації, який регулюється Указом Президента України “Про корпоратизацію підприємства“ від 01.06.1993 р. та особливості етапів приватизації АО після корпоратизації.

Особливої уваги під час вивчення цієї теми потребує проблема управління корпоративними правами. З метою створення в Україні системи управління корпоративними правами державою розроблено “Основні концептуальні підходи до підвищення ефективності управління корпоративними правами держави”, які наведені в Постанові Кабінету Міністрів України №155 від 11.02.04.

В зазначеній концепції основні підходи по управлінню державними корпоративними правами спрямовані на гарантування економічної безпеки держави, контроль за функціонуванням соціально значущих галузей та підвищення ефективності фінансово-господарської діяльності господарських товариств, у статутних фондах яких є державна частка. В подальшому студент повинен ознайомитися з системою органів управління корпоративними правами на рівні Верховної Ради, Кабінету Міністрів України, Фонду державного майна України, органів виконавчої влади (міністерства, місцеві органи влади) та їх відповідальних представників і повноважених. Важливим є порядок призначення та функції роботи представників та повноважених держави в акціонерних товариствах з державною часткою власності.

Студент повинен ознайомитися з системою пакетів акцій, які відіграють важливу роль в управлінні АТ та системою критеріїв оцінки ефективності управління корпоративними правами держави на основі результатів аналізу інформації про діяльність господарських товариств у статутних фондах яких є державна частка власності.

Завершальним етапом у вивченні теми має стати аналіз застосування корпоративно-дивідендної політики держави в забезпеченні діяльності господарських товариств, зокрема щодо оптимального розподілу прибутку товариств, виплати дивідендів власникам корпоративних прав, впливу

розподілу прибутку на подальший розвиток АТ і виконання державою бюджету. Також в цьому розділі теми студенти повинні з'ясувати підходи та методи оцінки корпоративних прав.

6.2. Питання для дискусії

1. Які позитивні риси акціонерних товариств зумовили їх виникнення і значне поширення?
2. Які основні шляхи створення акціонерних товариств в Україні?
3. Розкрийте поняття “державна акціонерна компанія”.
4. Охарактеризуйте позитивні і негативні наслідки наявності держави як суб’єкта власності в акціонерних товариствах.
5. Охарактеризуйте правове забезпечення процесів щодо корпоратизації та приватизації державних підприємств.
6. Які основні етапи перетворення державних підприємств в господарські товариства шляхом корпоратизації та приватизації?
7. Охарактеризуйте систему управління державними корпоративними правами в Україні.
8. Назвіть на які основні напрями спрямовано управління державними корпоративними правами.
9. Охарактеризуйте функції основних державних і недержавних органів управління державними корпоративними правами.
10. У чому полягають особливості застосування корпоративно-дивідендної політики держави в забезпеченні ефективної діяльності господарських товариств?
11. Дайте методику розрахунку дивідендів, яка застосовується на підприємствах України.
12. Які основні методики застосування для оцінки корпоративних прав?
13. Що означає “контрольний пакет акцій”?

6.3. Основні поняття

- Державні корпоративні права.
- Корпоратизація.
- Приватизація.
- Представник держави в управлінні державними корпоративними правами.
- Повноважений держави в управлінні державними корпоративними правами.
- Контрольний пакет акцій.
- Державна акціонерна компанія.

6.4. Перелік типових задач

1. Сума випланих дивідендів у звітному періоді становить 240 тис. грн.. Власний капітал на початок звітного періоду – 720 тис. грн., а на кінець, відповідно - 910 тис. грн..

Визначити витрати власного капіталу, який використовується у звітному періоді.

2. Чистий прибуток підприємства за звітний період склав 100 тис. грн. Рішенням збір акціонерів 25% прибутку спрямовано на виплату дивідендів. Поточна ринкова ціна простої акції підприємства становить 2,0 грн., кількість викуплених акцій 1 000 000 шт. Визначити вартість акції.

3. Визначити рівень дивідендних виплат на одну просту акцію, якщо фонд дивідендних виплат складає 100 000 грн., фонд виплати дивідендів власникам привілейованих акцій – 30 000 грн., а кількість випущених простих акцій становить 1,0 млн. штук.

4. Для оцінювання ефективності дивідендної політики визначити коефіцієнт дивідендних виплат ($K_{дв}$) та коефіцієнт співвідношення ціни і доходу на акцію ($K_{ц/д}$), якщо маємо такі умови:

- фонд дивідендних виплат (ФДВ) становить 200 тис. грн.;

- сума чистого прибутку корпорації – 2 000 000 грн.;
- ринкова вартість однієї акції (РЦ_а) – 2 грн.;
- сума дивідендів на одну акцію (Д_а) – 10 коп.

Приклад розв'язання типових задач

Чистий прибуток підприємства за звітний період склав 100 000 грн., рішенням зборів акціонерів 20% прибутку спрямовано на виплату дивідендів, в тому числі і на привілейовані акції в розмірі як і на просту акцію. Поточна ринкова ціна привілейованої акції підприємства становить 2,0 грн., кількість випущених акцій 1 000 000 шт. Визначити вартість привілейованої акції.

- 1) Знаходимо розмір дивідендних виплат = 100 000 x 0,2 = 20 000 грн.
- 2) Розраховуємо розмір дивіденду на одну акцію: 20 000 : 1 000 000 = 0,05 грн.
- 3) Ціна привілейованої акції становитиме:

$$Ц_{ап} = \frac{Д}{ЦР_{ап}},$$

де Д – розмір фіксованого дивіденду;

ЦР_{ап} – поточна (ринкова) ціна привілейованої акції;

Ц_{ап} – ціна привілейованої акції

$$Ц_{ап} = \frac{0,05}{2,0} \times 100 = 2,5\%$$

6.5. Рекомендована література

1, 5, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 3д., 6д., 7д.

Тема 7. Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система

Основні напрямки державного регулювання корпоративного сектору економіки. Форми державного регулювання ринку цінних паперів. Роль і функції Комісії з цінних паперів та фондового ринку. Антимонопольне

регулювання в корпоративному секторі. Корпоративні цінні папери як об'єкт депозитарного регулювання. Структура депозитарної системи в Україні. Депозитарії та зберігачі цінних паперів. Ведення реєстрів власників іменних акцій. Організація зберігання та обігу цінних паперів. Перехід і реалізація прав власності на цінні папери. Кліринг і розрахунки за угодами цінних паперів. Основи управління цінними паперами на первинному і вторинному ринках. Поняття фондової біржі. Позабіржова торговельна система.

7.1. Методичні рекомендації до вивчення теми 7

Тема присвячена найважливішому елементу зовнішньої сфери корпоративного управління – державному регулюванню корпоративного сектору.

Перш за все, необхідно звернути увагу на те, що державне регулювання виходить за рамки безпосереднього управління товариствами корпоративного типу. Створюючи цілісну організаційно-правову базу функціонування економіки, держава тільки регулює різнобічні аспекти діяльності корпоративного сектору.

Слід зазначити, що регулювання здійснюється органами загальної та спеціальної компетенції. На рівні загальної компетенції Верховною Радою України видаються правові акти, що мають силу закону, Кабінетом Міністрів видаються нормативні акти. На рівні органів спеціальної компетенції регулювання ринку цінних паперів покладено на Державну комісію з цінних паперів і фондового ринку. Деякі функції виконує Фонд державного майна України, Антимонопольний комітет України (АКУ), Національний банк України (НБУ) і Національний депозитарій України (НДУ).

Студенти повинні починати вивчення цієї теми з мети державного регулювання корпоративного сектора. Вона полягає в реалізації єдиної державної політики в сфері випуску й обігу цінних паперів, створення умов для

ефективного розміщення фінансових ресурсів на ринку цінних паперів, одержання достовірної інформації про цінні папери і результати господарської діяльності емітента.

З'ясувавши мету державного регулювання корпоративного сектору, в подальшому слід звернути увагу на форми державного регулювання. До таких форм можна віднести: прийняття актів законодавства з питань діяльності учасників ринку цінних паперів; регулювання випуску та обігу цінних паперів; реєстрація випуску (емісій) цінних паперів та інформація про випуск, контроль за дотриманням емітентом порядку реєстрації випуску ЦП, а також умов їх продажу.

Особливу увагу треба приділити вивченню функцій Комісії по ЦП та ФР. Основними функціями Комісії по ЦП та ФР є: забезпечення державного контролю за дотриманням законодавства з питань функціонування фондового ринку; захист інтересів суб'єктів фондового ринку й упорядкування діяльності учасників ринку; запобігання монополізації фондового ринку і забезпечення конкуренції на ньому; узагальнення практики застосування законодавства України з питань випуску і обертання цінних паперів тощо. Важливо зрозуміти і повноваження Антимонопольного комітету в організації корпоративного ринку, оскільки злиття, поглинання, об'єднання, ліквідація, одержання в управління активів господарських товариств може відбуватися в окремих випадках тільки з його дозволу.

Ще одне з важливих напрямків теми – вияснення сутності депозитарної системи та електронного обігу цінних паперів. Депозитарна діяльність складається з надання послуг зі збереження цінних паперів, відкриття й ведення розрахунків у цінних паперах, операцій із цими рахунками і обслуговуванням операцій емітента з випуску цінних паперів тощо. Аналізуючи сутність депозитарної системи студенти повинні ознайомитись з діяльністю суб'єктів цієї системи: реєстратори, зберігачі, депозитарії та опосередкованими суб'єктами – організатори торгівлі цінними паперами (біржі), торгівці цінними

паперами, банки. Ще одним важливим елементом фондового ринку є перехід і реалізація права власності на цінні папери.

Студенти повинні ознайомитися з базовим положенням щодо переходу права власності на цінні папери. Корпоративні папери громадян – це приватна власність, з якою можна здійснювати дії, властиві цій формі власності. Корпоративні права держави та юридичних осіб (господарських товариств) виступають відповідно державною та колективною власністю і регулюються відповідно до цих форм власності.

Підтвердженням права власності на цінні папери є сертифікат, а в разі знерухомлення цінних паперів – виписка з рахунку цінних паперів. Іменні цінні папери передаються новому власнику шляхом повного індосаменту. У разі відчуження знерухомлених іменних цінних паперів право власності переходить до нового власника з моменту зарахування їх на рахунок власника у зберігача.

В цьому підрозділі студентам необхідно ознайомитися з механізмами переходу прав власності на цінні папери на пред'явника, право власності на цінні папери, випущені в бездокументарній формі.

На завершення вивчення цієї теми важливо з'ясувати суть управління рухом акцій та роль фондової біржі та систем позабіржової торгівлі. Управління рухом акцій здійснюється з моменту випуску (емісії) акцій певним акціонерним товариством.

Існує два основних напрями управління випуском акцій: розміщення при певній емісії та розміщення при додатковому випуску акцій у разі збільшення статутного фонду. Важливу роль в управлінні рухом корпоративних прав (акцій) відіграють фондові біржі. Фондова біржі являє собою організаційно оформлений, постійно діючий ринок, на якому здійснюється торгівля цінними паперами. Важливо зрозуміти організаційні засади, завдання та умови функціонування фондової біржі. Крім цього студенти повинні ознайомитися з економічною сутністю позабіржових фондових ринків.

7.2. Питання для дискусії

1. Яка головна мета державного регулювання корпоративного сектору?
2. Розкрийте основні форми державного регулювання ринку цінних паперів.
3. Назвіть органи, які здійснюють регулювання корпоративного сектору.
4. Охарактеризуйте випадки, коли має бути надана згода Антимонопольного комітету на дії господарських товариств.
5. Розкрийте основні напрямки діяльності та повноваження Комісії з цінних паперів та фондового ринку.
6. Які напрямки діяльності Департаменту з управління державними корпоративними правами?
7. У чому полягає роль уповноважених осіб в управлінні державними корпоративними правами?
8. Які основні форми функціонування цінних паперів?
9. Що є підставою для взяття цінних паперів на обслуговування депозитарною системою?
10. Що являє собою верхній та нижній рівні депозитарної системи в Україні?
11. Які органи здійснюють в Україні контроль за діяльністю національної депозитарної системи?
12. Назвіть основні напрямки діяльності національної депозитарної системи.
13. Що означає поняття “депозитарій”?
14. Які види діяльності здійснюють учасники національної депозитарної системи?
15. Які обмеження в діяльності зберігачів?
16. На яких умовах реєстратор веде реєстр?
17. Що являє собою номінальний утримувач?
18. Які дії здійснює зберігач для обміну цінних паперів?
19. Назвіть основні особливості електронного обігу цінних паперів.
20. Які є основні напрямки управління випуском акцій?
21. Хто може здійснювати первинне розміщення акцій?
22. Що являє собою реєстрація випуску акцій?

23. Назвіть вимоги щодо отримання інформації про емісію акцій?
24. Охарактеризуйте поняття “фондової біржі”.
25. Хто може заснувати фондову біржу?
26. Розкрийте основні завдання фондових бірж в Україні.
27. Охарактеризуйте основні засади функціонування асоціації “Позабіржова фондова торговельна система”.
28. Які особливості вступу до ПФТС?

7.3. Основні поняття.

- Комісія з цінних паперів та фондового ринку.
- Антимонопольний комітет.
- Фонд державного майна.
- Департамент з управління державними корпоративними правами.
- Депозитарна система.
- Депозитарії.
- Зберігачі.
- Реєстратори.
- Торговці цінними паперами.
- Номінальні тримачі
- Кліринговий депозитарій.
- Фондова біржа.
- Лістинг.
- Делістинг.
- Позабіржова фондова торгова система.

7.4. Перелік типових задач

1. При об’єднанні двох господарських товариств сумарна вартість активів перевищувала 12 млн дол. США. Які дії повинні бути здійснені для впровадження такого об’єднання?

2. ВАТ „Ролмікс” створено шляхом приватизації майна державного підприємства. Акціонери – юридичні особи „Юнекон”, „Канат”, „Оліміс” – сторонні інвестори мають 20% акцій. Інші сторонні інвестори (фізичні особи) мають 39%, ще 41% є у власності працівників цього АТ. На загальні збори з’явилися лише акціонери – працівники підприємства та фінансові посередники.

Фінансові посередники хочуть припинити виробничу діяльність ВАТ і використати майно підприємства для здачі в оренду та розпродажу і подальшої ліквідації.

Які кроки слід зробити для збереження бізнесу і врятувати підприємство від його банкрутства?

3. Існує відкрите акціонерне товариство "Калина", яке утворене шляхом приватизації з державного орендного підприємства. Частка статутного фонду в 48 % належить акціонерам - членам колишнього товариства покупців, яке утворили працівники підприємства, інші 10 % — двом фінансовим посередникам. Дрібним акціонерам — фізичним особам належать інші акції, які можна скупити, оскільки акціонери не зацікавлені в їх утриманні. Конкуренти почали скуповування з метою перехоплення контролю і у подальшому ліквідації АТ "Калина".

Акціонери — представники трудового колективу, спостережна рада і правління вирішили боротися з конкурентами.

Як вони можуть запобігти таким явищам, як скуповування акцій конкурентами? Які законні заходи можна застосувати для збереження бізнесу?

4. Відкрите акціонерне товариство "Корабельний завод" утворене шляхом приватизації з державного підприємства. Статутний фонд становить 98 472 154 грн. Частка держави становить 25 % , інші два пакети акцій належать двом фінансовим посередникам (32 %) і дрібним акціонерам — фізичним особам.

Для підвищення ролі власних цінних паперів і залучення додаткового капіталу АТ вирішило випустити опціони на придбання акцій.

У цілому акціонери, спостережна рада і правління вирішили випустити опціони на суму, що дорівнює 20 % від статутного фонду.

Які економічні підстави можуть бути для здійснення таких заходів? Чи буде випуск таких опціонів законним? Чи є вони збільшенням статутного фонду і чи можна здійснити їх випуск без збільшення статутного фонду? Чи потрібно опціони реєструвати?

7.5. Рекомендована література

1, 3, 5, 6, 7, 9, 4д., 7д., 8д.

Тема 8. Антикризове корпоративне управління

Суть та основні поняття антикризового управління. Принципи виникнення криз та види криз. Визначення кризового стану підприємств. Причини невиконання зобов'язань підприємствами. Основні підходи до комплексного аналізу стану підприємства. Програма антикризових заходів. Реструктуризація в системі антикризового управління. Банкруцтво і санація підприємств.

8.1. Методичні рекомендації щодо вивчення теми

Проблематика цієї теми безпосередньо пов'язана з системою оздоровлення акціонерних і інших товариств, які перебувають у кризовому або передкризовому стані. Термін “Антикризове корпоративне управління” насамперед стосується господарських товариств корпоративного типу, проте може застосовуватися для підприємств усіх форм власності – державних, колективних та приватних. Попередньо студенти повинні ознайомитися з причинами та видами криз. Причини виникнення криз можуть бути різними, вони поділяються на об'єктивні та суб'єктивні. До об'єктивних відносяться кризи, які спричинені зміною зовнішнього середовища й необхідністю модернізації виробництва.

Суб'єктивні причини відображають неефективне управління підприємством.

Існують такі види криз – економічна, фінансова, соціальна, технічна, екологічна, організаційна тощо. В подальшому студенти мають з'ясувати поняття та суть антикризового управління. Антикризове управління являє собою сукупність форм і методів реалізації низки заходів, які розробляються і здійснюються для окремих підприємств у рамках чинних законодавчих та нормативних документів.

Антикризове управління здійснюється на двох стадіях: до банкрутства підприємства і на стадії банкрутства. Розробці систем антикризового управління має передувати комплексний аналіз стану підприємства.

Студенти мають з'ясувати підходи та етапи проведення такого аналізу та на його основі вміти розробляти програму антикризових заходів.

Особливу увагу при вивченні проблем застосування антикризових заходів студент має приділити питанням реструктуризації підприємств.

Реструктуризацію підприємств розглядають у трьох аспектах: оперативному (експлуатаційному), фінансовому та корпоративному. Особливо важливо знати суть корпоративної реструктуризації, яка пов'язана з найбільш суттєвими змінами в організаційно-економічній структурі підприємства: злиттям і поглинанням, відчуженнями структурних підрозділів або значних активів через прямий продаж, участь в інших корпоративних утвореннях, зміни структури власності, перерозподілом або збільшенням чи зменшенням статутного фонду та інше.

Ще одна важлива проблема теми – з'ясування суті проведення в рамках антикризового управління таких заходів як банкрутство та санація господарських товариств. Під банкрутством мають на увазі неспроможність юридичної особи – суб'єкта підприємницької діяльності задовольнити пред'явлені до нього з боку кредиторів вимоги і виконати зобов'язання перед бюджетом. Підставою для банкрутства є заяви кредиторів або відповідних державних органів до арбітражного суду. Істотною рисою процедури

банкрутства є те, що протягом певного строку з часу оголошення про порушення справи про банкрутство, виявляються не тільки кредитори, а й можливі санатори даного підприємства.

Санація – це заходи, що здійснюються на основі угод між санатором та боржником і спрямовані на регулювання проблем боргів і фінансове оздоровлення підприємства – боржника.

На завершальному етапі вивчення теми важливо з'ясувати процедуру проведення ліквідації підприємства (якщо санація не проводиться) через банкрутство. Зрозуміло, що банкрутство і санація в системі антикризових заходів повинні бути винятковими і використовуватися лише тоді, коли інші оздоровчі заходи не можуть принести позитивного результату.

8.2. Питання для дискусії

1. У чому полягає необхідність антикризового управління?
2. Які є зобов'язання підприємства?
3. Назвіть причини, що перешкоджають підприємству виконувати свої зобов'язання.
4. У якому випадку потрібно здійснювати антикризові заходи?
5. Покажіть, з чого починається антикризове управління.
6. Які джерела застосовуються для поглибленого аналізу підприємств з метою проведення антикризових заходів?
7. Які основні напрямки антикризового управління?
8. Які основні елементи включають підпрограми “Виробництво”, “Персонал”, “Фінанси”, “Маркетинг”?
9. Як слід розуміти поняття “Реструктуризація”?
10. Назвіть основні форми реструктуризації.
11. У чому полягають основні особливості банкрутства акціонерних товариств?
12. Поясніть сутність процедури санації у процесі банкрутства підприємства.

8.3. Основні поняття

- Антикризове управління;
- Антикризове регулювання.
- Агентство з питань запобігання банкрутства підприємств та організацій України.
- Банкрутство.
- Реструктуризація підприємств.
- Санація.

8.4.Перелік типових задач

1. Прийнято рішення про реорганізацію акціонерного товариства (АТ) „А” шляхом приєднання до АТ „Б”. Співвідношення, з яким відбувається обмін корпоративних прав при приєднанні, становить 3 : 2. Як доплата до корпоративних прав АТ „Б” виплачує на користь акціонерів АТ „А” компенсацію в розмірі 2,5 грн за кожен акцію номінальною вартістю 50 грн. Розрахуйте суму збільшення статутного капіталу та складіть баланс АТ „Б” після приєднання до нього АТ „А”, якщо баланс обох підприємств до реорганізації має такий вигляд:

Баланс „А” до реорганізації, тис. грн

Актив	Сума	Пасив	Сума
1. Основні засоби	500	1. Статутний капітал	420
2. Запаси і затрати	150	2. Додатковий капітал	60
3. Дебіторська заборгованість	100	3. Резервний капітал	40
4. Грошові кошти	20	4. Зобов'язання	250
Баланс	770	Баланс	770

Баланс „Б” до реорганізації, тис. грн

Актив	Сума	Пасив	Сума
1. Основні засоби	1400	1. Статутний капітал	1200
2. Запаси і затрати	300	2. Додатковий капітал	300
3. Дебіторська	200	3. Резервний капітал	200

заборгованість			
4. Грошові кошти	100	4. Зобов'язання	300
Баланс	2000	Баланс	2000

2. На загальних зборах акціонерів АТ „А” та АТ „Б” було прийнято рішення про реорганізацію підприємства шляхом злиття та створення нового АТ „В”. Номінальний курс акцій АТ „А” становить 200%, АТ „Б” – 180%. Власники товариств дійшли згоди, що ринковий курс корпоративних прав відображає вартість підприємств, а отже може слугувати базою для встановлення пропорцій обміну акцій підприємств, що реорганізуються, на акції новоствореного підприємства. Баланси обох підприємств до реорганізації мали такий вигляд:

Баланс АТ „А” до реорганізації, тис. грн

Актив	Пасив
1. Необоротні активи 15000	1. Статутний капітал 10000
2. Оборотні активи 25000	2. Додатковий капітал 5000
	3. Резервний капітал 3000
	4. Нерозподілений прибуток 3000
	5. Зобов'язання 20000
Баланс 40000	Баланс 40000

Баланс АТ „Б” до реорганізації, тис. грн

Актив	Пасив
1. Необоротні активи 30000	1. Статутний капітал 15000
2. Оборотні активи 20000	2. Додатковий капітал 6000
	3. Резервний капітал 3000
	4. Нерозподілений прибуток 1000
	5. Зобов'язання 25000
Баланс 50000	Баланс 50000

На зборах засновників АТ „В” прийнято рішення про формування СК в розмірі 30000 тис. грн шляхом емісії 600 000 акцій номіналом 50 грн. Баланс новоствореного АТ „В” матиме такий вигляд, тис. грн.:

Актив	Пасив
1. Необоротні активи 45000 2. Оборотні активи 45000	1. Статутний капітал 30000 2. Додатковий капітал 11000 3. Резервний капітал 4000 4. Нерозподілений прибуток - 5. Зобов'язання 45000
Баланс 90000	Баланс 90000

Визначити, як розподіляться акції новоствореного АТ між власниками корпоративних прав підприємств, що реорганізуються.

Приклад розв'язання типових задач

ТОВ «Альфа» займається переробкою сільськогосподарської продукції, яку потім реалізує у власному магазині. Учасниками ТОВ є фізичні особи:

А - володіє часткою в 30%; Б - 25%; В - 20%; Г - 15%; Д - 10%,

Під час заснування внески учасників А, Г і Д в основному були спрямовані на організацію виробничого цеху, учасники Б і В спрямували свої зусилля на організацію магазину.

В результаті суперечок з питань використання прибутку та подальшого розвитку бізнесу збори учасників ТОВ прийняли рішення про реорганізацію юридичної особи шляхом поділу на два товариства з обмеженою відповідальністю: «Цех» та «Магазин». Засновниками ТОВ «Цех» вирішили стати учасники А, Г і Д (загальна частка 55%); ТОВ «Магазин» - учасники Б та В (загальна частка 45%). Першому передається виробничий цех з усією інфраструктурою, другому - магазин. Баланс ТОВ «Альфа» перед реорганізацією має такий вигляд, тис. грн.:

Актив	Пасив
1. Необоротні активи 10000 2. Оборотні активи 5000	1. Статутний капітал 5000 2. Додатковий капітал 2000 3. Резервний капітал 1000 4. Нерозподілений прибуток 1000 5. Зобов'язання 6000
Баланс 15000	Баланс 15000

Складемо розподільний баланс підприємства, якщо його оціночна ринкова вартість становить 10000 тис. грн., в т. ч. вартість цеху - 6000 тис. грн., вартість магазину - 4000 тис. грн. Виходячи з часток власності обох груп учасників, поділ підприємства слід здійснювати у співвідношенні 55% (на користь ТОВ «Цех») і 45% (на користь ТОВ «Магазин»). Оскільки ринкова вартість реорганізованого підприємства в частині виробничого цеху дорівнює 60% усієї вартості підприємства, на користь засновників ТОВ «Магазин» було вирішено здійснити компенсаційні виплати в розмірі 5% вартості підприємства, що становить 500 тис. грн. Джерелом виплати є нерозподілений прибуток. Враховуючи співвідношення розподілу, а також те, що залишки резервного капіталу, додаткового капіталу та нерозподіленого прибутку для новостворених підприємств слід розглядати як ажіо і відносити на додатковий капітал, розподільний баланс ТОВ «Альфа» можна побудувати таким чином, тис. грн.:

ТОВ «Альфа»		ТОВ «ЦЕХ»	ТОВ «Магазин»
АКТИВ			
1. Необоротні активи	10000	5500	4500
2. Оборотні активи	5000	2475	2025
Баланс	15000	7975	6525
ПАСИВ			
1. Статутний капітал	5000	2750	2250
2. Додатковий капітал	2000	1925	1575
3. Резервний капітал	1000	-	-
4. Нерозподілений прибуток	1000	-	-
5. Зобов'язання	⁶⁰⁰	3300	2700
Баланс	15000	7975	6525

Виходячи з вищенаведених пропорцій, частки учасників А, Г і Д у статутному капіталі ТОВ «Цех» становитимуть, відповідно, 54,5 (30x100:55), 27,3 (15x100:55) та 18,2% (10 x 100:55);

частки учасників Б та В у статутному капіталі ТОВ «Магазин», дорівнюватимуть відповідно, 55,5 та 44,5%.

8.5. Рекомендована література

1, 4, 6, 7, 9, 11, 12, 7д.

II. МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ЩОДО САМОСТІЙНОГО ОПРАЦЮВАННЯ МАТЕРІАЛУ

Самостійна робота студентів призначена забезпечити глибоке засвоєння програмного матеріалу курсу на основі опрацювання конспекту лекцій, підручників, навчальних посібників і матеріалів періодики, і вміння обґрунтовувати основні положення та висновки, робити узагальнення, створювати потребу у поповненні й оновленні набутих знань.

В цьому розділі для допомоги студентам у самостійному опрацюванні матеріалу по кожному розділу проводяться типові теми рефератів, тести для самоперевірки знань, що дає можливість використовувати їх у самостійній роботі над матеріалами дисципліни.

Тема 1. Суть і поняття корпоративного управління

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Ретроспективний огляд становлення корпоративного сектору у світовій економіці.
2. Розвиток корпоративного сектору в Україні на основі процесу приватизації.
3. Сутність і визначення корпоративного управління.
4. Сторони корпоративного управління.
5. Корпоративні права в системі управління: основні економічні риси.
6. Організаційно-правова база функціонування корпорацій.

Тести для самоперевірки знань

1. *Що мають на увазі під корпоративним управлінням:*
  - а) загальний менеджмент;
  - б) систему органів управління;
  - в) сукупність організаційних норм;
  - г) управління корпоративними правами.
2. *Що таке корпоративні права:*
  - а) засвідчують позику грошових коштів емітенту;
  - б) право власності на частку (пай) у статутному фонді юридичної особи;
  - в) письмове боргове зобов'язання;
  - г) письмове свідоцтво банку про депонування грошових коштів.
3. *Які із господарських товарів відносяться до корпорацій:*
  - а) командитне товариство;
  - б) повне товариство;
  - в) товариство з обмеженою відповідальністю, у якому власність і управління відокремлені;
  - г) акціонерне товариство.
4. *Об'єктами корпоративного управління є:*
  - а) акціонерні товариства;
  - б) повні товариства;
  - в) командитні товариства;
  - г) корпоративні права.
5. *Суб'єктами корпоративного управління є:*
  - а) власники корпоративних прав;
  - б) акціонерні товариства;
  - в) товариства з обмеженою відповідальністю;
  - г) державні органи, фінансові посередники, менеджмент.
6. *Що є предметом корпоративного управління:*

- а) управління корпоративними правами;
  - б) управління господарськими товариствами, які мають ознаки корпорацій;
  - в) організація роботи менеджменту в господарських товариствах;
  - г) організація управління приватними підприємствами.
7. *До спеціальних функцій корпоративного управління відносяться функції:*
- а) проведення первинної та похідних емісій;
  - б) управління виробництвом;
  - в) управління якістю продукції;
  - г) регулювання проведення загальних зборів акціонерних товариств.

Тема 2. Основні риси сучасного корпоративного управління

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Аналіз принципів корпоративного управління ОЕСР (Організація економічного співробітництва і розвитку).
2. Характеристика принципів корпоративного управління ЕБРР (Європейського банку реконструкції та розвитку).
3. Аналіз відповідності міжнародним стандартам корпоративного управління в Україні.
4. Вдосконалення правової й нормативної баз корпоративного управління згідно з принципами ОЕСР.
5. Суть англо-американської моделі корпоративного управління .
6. Аналіз японської моделі корпоративного управління.
7. Відмінності німецької моделі корпоративного управління.
8. Моделі корпоративного управління в країнах з трансформаційною економікою.

Тести для самоперевірки знань

1. *Особи, які одночасно є акціонерами з великими пакетами акцій й працівниками підприємств, в корпоративній практиці визначаються як:*
  - а) аутсайдери;
  - б) інсайдери;
  - в) неафілійовані особи;
  - г) афілійовані особи.
2. *Особи, які є тільки акціонерами товариства – як:*
  - а) аутсайдери;
  - б) інсайдери;
  - в) неафілійовані особи;
  - г) афілійовані особи.
3. *Наявність банків, як ключових акціонерів, що розвивають міцні відносини з корпораціями, характерна для такої корпоративної моделі:*
  - а) англо-американська;
  - б) китайська;
  - в) японська;
  - г) німецька.
4. *В яких моделях корпоративного управління більшість акцій сконцентрована в руках інституціональних інвесторів:*
  - а) англо-американський;
  - б) японський;
  - в) німецький;
  - г) чеський.
5. *У якій із моделей корпоративного управління є двопалатне управління:*
  - а) англо-американська;
  - б) японська;
  - в) німецька;

г) чеська.

6. *До якої із моделей корпоративного управління можна віднести формування моделі корпоративного управління в Україні:*

а) англо-американської;

б) японської;

в) німецької;

г) чеської.

7. *До найбільш слабких місць корпоративного управління у країнах з перехідною економікою можна віднести:*

а) високу захищеність прав акціонерів;

б) інвестиційну привабливість зовнішніх інвесторів;

в) “Розмиття капіталу”;

г) порушення прав акціонерів.

Тема 3. Корпоративні форми підприємства в Україні

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Суть і особливості виникнення господарських товариств.
2. Основні види та характеристика господарських товариств в Україні.
3. Порядок створення господарських товариств.
4. Некорпоративні господарські товариства.
5. Основні економічні риси господарських товариств корпоративного типу.
6. Особливості організаційної структури управління в товариствах з обмеженою відповідальністю.

Тести для самоперевірки знань

1. *До некорпоративних господарських товариств відносяться:*

а) акціонерні товариства;

б) товариства з обмеженою відповідальністю в яких власність і управління відокремлені;

- в) повні товариства;
- г) командитні товариства;

2. До корпоративних господарських товариств відносяться:

- а) акціонерні товариства;
- б) товариства з обмеженою відповідальністю в яких власність і управління відокремлені;
- в) повні товариства;
- г) командитні товариства;

3. Основними економічними рисами господарських товариств корпоративного типу є:

- а) об'єднання капіталів та обмеження економічного ризику для окремих учасників;
- б) жорстке відокремлення власності господарських товариств і власності його учасників
- в) об'єднання осіб (особисті товариства);
- г) договірні об'єднання, створені на основі поєднання виробничих, наукових, та комерційних інтересів.

4. До господарських товариств належать:

- а) приватне підприємство;
- б) державне підприємство;
- в) акціонерне товариство;
- г) командитне товариство.

5. Для яких господарських товариств установчим документом є Статут:

- а) повне товариство;
- б) акціонерне товариство;
- в) командитне товариство;
- г) товариство з обмеженою відповідальністю.

6. Для яких господарських товариств установчим договором є засновницький договір:

- а) товариство з обмеженою відповідальністю;

- б) акціонерне товариство;
- в) повне товариство;
- г) командитне товариство.

7. Яке товариство поєднує риси товариства з обмеженою відповідальністю і повного товариства:

- а) акціонерне товариство;
- б) повне товариство;
- в) товариство з обмеженою відповідальністю;
- г) командитне товариство.

Тема 4. Акціонерне товариство як об'єкт корпоративного управління **Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)**

1. Управління створенням акціонерних товариств.
2. Особливості виникнення акціонерних товариств.
3. Специфічні риси відкритих та закритих акціонерних товариств.
4. Структура управління акціонерним товариством.
5. Виконавчі органи в акціонерних товариствах.
6. Роль і функції спостережних рад.
7. Організаційно-функціональна структура управління акціонерним товариством в період між загальними зборами.
8. Способи формування капіталу акціонерного товариства.
9. Внутрішньо корпоративні документи в акціонерних товариствах.
10. Виконавчі органи в акціонерних товариствах та їх функції.
11. Роль загальних зборів в управлінні акціонерним товариством.

Тести для самоперевірки знань

1. Позитивними рисами акціонерних товариств є:

- а) обмеження економічного ризику для окремих учасників;
- б) об'єднання великої кількості осіб для підприємницької діяльності;

- в) об'єднання капіталу для економічної діяльності;
- г) жорстке відокремлення власності господарських товариств і власності його учасників.

2. Акціонери відповідають за зобов'язання акціонерних товариств:

- а) всім своїм майном;
- б) майном товариства;
- в) у межах оплаченої і неоплаченої сум за акції;
- г) у межах вартості акцій.

3. Засновниками та учасниками акціонерного товариства можуть бути:

- а) державні підприємства;
- б) державні службовці;
- в) іноземні громадяни та юридичні особи;
- г) господарські товариства, установи, організації та громадяни України.

4. Засновниками акціонерного товариства є:

- а) юридичні особи та громадяни, які підписали засновницьку угоду і викупили 25% акцій товариства;
- б) учасники;
- в) акціонери;
- г) учасники та акціонери.

5. Акціонерні товариства випускають:

- а) акції;
- б) облігації;
- в) ощадні сертифікати;
- г) інвестиційні сертифікати.

6. Які рішення приймаються на установчих зборах, котрі не розглядаються на інших загальних зборах:

- а) рішення про створення акціонерного товариства;
- б) затвердження оцінки внесків, зроблених в натуральній формі;
- в) вибори наглядових та виконавчих органів управління;
- г) затвердження основних напрямків діяльності акціонерного товариства.

7. *Агресивний підхід до формування дивідендної політики акціонерного товариства передбачає використання таких типів політики виплат дивідендів:*

- а) політика стабільного рівня дивідендів;
- б) політика постійного зростання дивідендів;
- в) політика мінімального розміру дивідендів з надбавкою в окремі періоди;
- г) залишкова політика дивідендних виплат.

Тема 5. Корпоративні цінні папери

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

- 1. Види акцій та механізм їх функціонування.
- 2. Методи формування пакетів акцій та оцінка акцій.
- 3. Векселі, їх види та механізм функціонування.
- 4. Облігації, види та механізм їхнього функціонування.
- 5. Казначейські зобов'язання, приватизаційні папери та ощадні сертифікати банків.

Тести для самоперевірки знань

1. *До основних форм функціонування цінних паперів належать:*

- а) готівка;
- б) документарна;
- в) паперова;
- г) бездокументарна.

2. *До корпоративних цінних паперів відносяться:*

- а) акції;
- б) облігації внутрішніх республіканських позик;
- в) ощадні сертифікати;
- г) векселі.

3. *За якими акціями можуть виплачуватися дивіденди з резервного фонду:*

- а) простими акціями;
- б) акціями на пред'явника;

- в) привілейованими акціями;
- г) акціями з відстрочкою.

4. *Акціонерний капітал в акціонерному товаристві виступає в формі:*

- а) основних та оборотних фондів;
- б) формі цінних паперів;
- в) у двох формах реального капіталу (основні та необоротні фонди) та капіталу, представленого корпоративними правами у вигляді цінних паперів;
- г) усі відповіді не вірні.

5. *Які акції не мають права брати участь в управлінні акціонерним товариством:*

- а) прості акції;
- б) акції на пред'явника;
- в) привілейовані акції;
- г) акції з відстрочкою.

6. *На яких умовах можуть погашатися облигації:*

- а) на умовах сплати відсотка;
- б) на умовах сплати номінальної вартості при випуску дисконтних облигацій;
- в) на умовах конверсійних виплат;
- г) всі відповіді не вірні.

7. *До підприємств колективного інвестування відносять:*

- а) інвестиційні фонди;
- б) акціонерні товариства;
- в) товариства з обмеженою відповідальністю;
- г) інвестиційні компанії.

Тема 6. Державний корпоративний сектор

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Особливості державного корпоративного сектору.
2. Держава як суб'єкт власності в державному капіталі.
3. Суб'єкти управління державними корпоративними правами.

4. Основні напрямки державного регулювання акціонерного капіталу.
5. Регуляторна база функціонування державного корпоративного сектору.
6. Уповноважені особи в структурі управління державними корпоративними правами.

Тести для самоперевірки знань

1. Хто є засновником акціонерних товариств, створених шляхом приватизації державних підприємств:

- а) учасники;
- б) фонд державного майна;
- в) акціонери;
- г) фізичні та юридичні особи.

2. Хто здійснює управління корпоративними правами держави:

- а) міністерства та відомства;
- б) фонд державного майна та його регіональні відділення;
- в) громадяни або юридичні особи, визначені на конкурентних засадах;
- г) усі відповіді не вірні.

3. Якщо пакет акцій держави в акціонерному товаристві перевищує 50%, то які права держава буде мати щодо прийняття рішень по управлінню цим товариством:

- а) може самостійно затверджувати чи переглядати Статут АО;
- б) вибирати наглядові та виконавчі органи АО;
- в) приймати рішення про ліквідацію АО;
- г) затверджувати основні напрямки.

4. Фонд державного майна може здійснювати управління:

- а) корпоративними правами держави у відкритих акціонерних товариствах, утворених відповідно до законодавства про приватизацію (корпоратизацію);
- б) державними підприємствами;
- в) господарюючими товариствами;
- г) державними холдинговими компаніями.

5. *Хто приймає рішення про призначення представників держави по управлінню корпоративними правами в акціонерних товариствах:*

- а) акціонерне товариство;
- б) Кабінет Міністрів України;
- в) Міністерства та відомства України;
- г) Фонд державного майна на конкурсних засадах.

Тема 7. Державне регулювання корпоративного сектору та депозитарна система

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Роль фондової біржі та система позабіржової торгівлі в регулюванні руху акцій.
2. Роль і функції Комісії з цінних паперів та фондового ринку.
3. Форми державного регулювання ринку цінних паперів.
4. Органи державного регулювання корпоративного сектору і їх основні функції.
5. Депозитарії та зберігачі цінних паперів.
6. Антимонопольне регулювання в корпоративному секторі.
7. Ведення реєстрів власників іменних акцій.
8. Основні напрямки державного регулювання акціонерного капіталу.
9. Структура депозитарної системи в Україні.
10. Види депозитарної діяльності і її суб'єкти.
11. Організаційні засади функціонування фондової біржі.
12. Позабіржова фондова торговельна мережа.
13. Зарубіжний досвід організації депозитарної системи.

Тести для самоперевірки знань

1. Надання послуг щодо зберігання цінних паперів незалежно від форм випуску, відкриття рахунків у цінних паперах, обслуговування операцій на цих рахунках – це:

- а) депозитарна діяльність;
- б) консалтингова діяльність;
- в) діяльність фінансових інвесторів;
- г) саморегульовальна діяльність організацій фондового ринку.

2. Схема депозитарної діяльності передбачас:

- а) однорівневу систему;
- б) дворівневу систему;
- в) багаторівневу систему;
- г) всі відповіді правильні.

3. Функція стандартизації обліку цінних паперів згідно з міжнародними стандартами покладено на:

- а) депозитарну систему;
- б) Державну комісію з цінних паперів та фондового ринку;
- в) відповідне управління стандартизації;
- г) Міжрегіональний фондовий союз.

4. Який орган державного регулювання повинен забезпечувати рівні можливості для доступу емітентів, інвесторів та посередників на ринок цінних паперів:

- а) ДКЦПФР;
- б) АМК України;
- в) ФДМ України;
- г) ДПА України.

5. Який орган державного управління дає попередню згоду при злитті, виділенні, реорганізації акціонерних товариств:

- а) АМК України;
- б) ДКЦПФР;

в) ФДМ України;

г) ДПА України.

6. Здійснювати діяльність щодо ведення реєстру акціонерів в акціонерних товариствах, де кількість акціонерів перевищує 500, має право:

а) реєстратор;

б) емітент;

в) ДКЦПФР;

г) депозитарій.

7. Доступ до системи реєстру обмежується колом осіб, які мають право отримати цю інформацію. Такими особами є:

а) емітент, зареєстровані фізичні та юридичні особи, державні органи та установи в межах наданих їм повноважень, передбачених чинним законодавством;

б) зацікавлені інвестори;

в) Ревізійна комісія;

г) Спостережна рада.

Тема 8. Антикризове корпоративне управління

Завдання для самостійної роботи (теми рефератів)

1. Програми антикризових заходів.
2. Необхідність антикризового управління в корпораціях.
3. Визначення кризового стану підприємства.
4. Реструктуризація в системі антикризового управління.
5. Основні заходи щодо антикризового управління.
6. Банкрутство і санація корпорацій.
7. Основні поняття антикризового управління.
8. Реорганізація та ліквідація АТ.

Тести для самоперевірки знань

1. До внутрішніх факторів виникнення фінансової кризи відносяться:

- а) політична нестабільність;
- б) застарілий технічний рівень виробництва;
- в) нестача фінансових ресурсів;
- г) низька якість менеджменту.

2. До зовнішніх факторів виникнення фінансової кризи відносяться:

- а) сезонні коливання;
- б) посилення конкуренції;
- в) недостатньо диверсифікований асортимент продукції;
- г) високий розмір страхових і сезонних запасів;

3. Головним критерієм прийняття рішення щодо санації чи ліквідації підприємства є:

- а) розмір кредиторської заборгованості;
- б) санаційна спроможність підприємства;
- в) співвідношення між боргами підприємства та його активами.
- г) зменшення активів більш як на 50 %.

4. Форми прямого державного фінансування санації:

- а) бюджетні позики;
- б) податкові пільги;
- в) викуп корпоративних прав;
- г) реструктуризація податкової заборгованості;

5. Форми фінансової участі кредиторів у санації боржника такі:

- а) реструктуризація наявної заборгованості;
- б) альтернативна санація;
- в) зменшення або списання заборгованості;
- г) надання санаційних кредитів;

6. Корпоративна реструктуризація акціонерного товариства – це реструктуризація, яка виконується шляхом:

- а) акціонерного оздоровлення;

- б) фінансового оздоровлення;
- в) злиття і поглинання;
- г) відчуження структурних підрозділів.

7. Підставою для банкрутства є:

- а) заява кредиторів до арбітражного суду;
- б) рішення трудового колективу;
- в) рішення правління АО;
- г) заява відповідних державних органів до арбітражного суду.

ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. *Бакаєва І.Г., Харчук О.Г.* Корпоративне управління. – К.: ДЕГУТ, 2006 – 92с.
2. *Вінник О.* Господарські товариства і виробничі кооперативи. Правове становище. – К.: Т-во “Знання”, КОО, 1998 – 309с.
3. *Горбитенко В.* Акціонерні товариства: життя за новими правилами/Круглий стіл. – 2003. - №4(7). – с.11-14.
4. *Деліб А., Найбауер Ф.Ф.* Корпоративне управління. – К.:Основи, 1997. – 302с.
5. *Дьобіель С.* Корпоративне управління: вдосконалення методів організації роботи корпорацій.// Екон. реформи сьогодні. – 1999. – №25. – с. 12-18.
6. *Євтушевський В.А.* Корпоративне управління: Підручник. – К.: Знання, 2006. – 406с.
7. *Задіяло Л.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В.* Корпоративне управління. Навч. посібник. – Х.: Еспада, 2003. - 288с.
8. *Кондратьихин А.Б., Рожманов В.Г., Пена Т.В., Федорова В.А.* Фондовый рынок: Учебное пособие. – К.: Центр учебной литературы, 2008. – 376 с.
9. *Козаченко Г.В., Воронова А.Б.* Корпоративне управління: Підручник. – К.: Лібра. 2004. – 388 с.

10. *Мыркин С.Ю.* Ценные бумаги и фондовый рынок. – М.: Перспектива, 1995. – 534 с.
11. *Птащенко Л.О.* Управління корпоративними фінансами: Навч. посіб.- К.: Центр учбової літератури, 2008. – 296 с.
12. *Сазонец І.Л.* Корпоративне управління: світовий досвід та механізм залучення інвестицій: Навч. посібник – К.: ЦУЛ, 2008. – 302 с.
13. Управление акционерным обществом (Корпоративное управление в Украине): Пособие МФЕ – К.: “Столетие”, 1999 – 196 с.

Додаткова

1. Цивільний Кодекс України від 16 січня 2003р. №436 – IV – стор. 80-82.
2. Закон України “Про власність” від 7 лютого 1991р. №697 – XII.
3. Господарський кодекс України від 27 березня 1991р. №887 – XII.
4. Закон України “Про цінні папери та фондовий ринок” від 23 лютого 2006р. - Т.2. – К.:1996 р.
5. Закон України “Про інвестиційну діяльність” від 18 червня 1991р. №1560 – XII.
6. Закон України “Про акціонерні товариства” від 17 вересня 2008р. №154 – VI (набирає чинності з 29.04.2009 р.).
7. Закон України “Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні” від 30 жовтня 1991р. №448/96 – ВР.
8. Закон України “Про Національну депозитарну систему та особливості електронного обігу цінних паперів в Україні” від 10 грудня 1997р. №710/97 – ВР.

РЕСУРСИ

Нормативна база

Кабінет Міністрів України – www.kmu.gov.ua

Верховна Рада України – www.rada.gov.ua

Інтернет

www.google.com.ua

www.rambler.ru

www.meta-ukraine.com

Національний банк України – www.bank.gov.ua

Державний комітет статистики – www.ukr.stat.gov.ua

Адреси бібліотек

1. *Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського:*
м. Київ, просп. 40-річчя Жовтня, 3
2. *Національна парламентська бібліотека України*
м. Київ, вул. Грушевського, 1
3. *Державна науково-технічна бібліотека України*
м. Київ, вул. Горького, 180